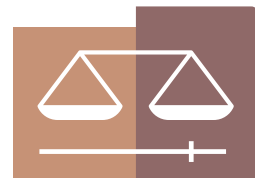

Eurojusti ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku ühine teatmik Euroopa uurimismääruse praktilise kohaldamise kohta

Juuni 2019

Criminal justice across borders

EUROJUST

**EUROOPA
ÕIGUSALASE
KOOSTÖÖ
VÕRGUSTIK**

Käesoleva õiguslikult mittesiduva teatmiku eesmärk on toetada Euroopa uurimismääruste kohaldamise eest vastutavate siseriiklike asutuste tööd.

ET

SISUKORD

1. Sissejuhatus	5
2. Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala.....	5
2.1. „Kõik uurimistoimingud“ (artikkel 3) ja „vastavad sätted“ (artikkel 34).....	5
2.2. Euroopa uurimismäärus kõigis selle etappides ja/või pärast kohtumenetluse etappi	6
3. Euroopa uurimismääruse sisu ja vorm (artikkel 5)	7
3.1. Euroopa uurimismääruse vormi täitmine (A lisa)	7
3.2. Teave või dokumendid, mille taotlev asutus peab – või ei pea – esitama	8
3.3. Vormi täitmisel kasutatav keel ja tõlkeküsimused.....	9
4. Euroopa uurimismääruse tegemine ja edastamine.....	9
4.1. Asjaomased pädevad asutused (taotlev ja kinnitav asutus)	9
4.2. Proportsionaalsuse kontroll(artikli 6 lõige 1)	10
4.3. Mitu toimingut, mitu Euroopa uurimismäärust?	10
4.4. Euroopa uurimismääruste edastamine (artikkel 7).....	10
5. Euroopa uurimismääruse tunnustamine ja täitmine	11
5.1. Asjaomased pädevad asutused	11
5.2. Tunnustamine ja täitmine (artikkel 9)	11
5.3. Teist tüüpi uurimistoimingute kasutamine (artikkel 10)	12
5.4. Tunnustamata või täitmata jätmise alused (artikkel 11).....	12
5.5. Kiireloomulised asjad	13
5.6. Kättesaamise kinnitus (artikli 16 lõige 1, B lisa) ja tähtajad(artikkel 12, B lisa)	13
6. Konkreetsed uurimistoimingud (artiklid 22–31).....	14
6.1. Üldteave	14
6.2. Ülekuulamine videokonverentsi teel (artikkel 24).....	14
6.3. Ülekuulamine telefonikonverentsi teel (artikkel 25).....	15
6.4. Teave pangatoimingute ja muude finantstehingute kohta (artikkel 27)	15
6.5. Tõendite kogumine reaalajas (artikkel 28).....	15
6.6. Elektroonilise side pealtkuulamine tehnilise abiga (artikkel 30).....	15
6.7. Elektroonilise side pealtkuulamine tehnilise without (artikkel 31).....	15
7. Erikohustuse reegel.....	16
8. Euroopa uurimismäärus vs. muud vahendid	16
8.1. Euroopa uurimismäärus vs. arestimisotsused	16
8.2. Euroopa uurimismäärus vs. ühised uurimisrühmad.....	17
8.3. Euroopa uurimismäärus vs. Euroopa vahistamismäärus	17
8.4. Piiriülene jälgimine	17
9. Eurojusti ja Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku pakutav abi	17
9.1. Üldised märkused	17
9.2. Eurojust	18
9.3. Euroopa õiguslase koostöö võrgustik.....	19
Kasutatud kirjandus.....	19

1. Sissejuhatus

Käesoleva dokumendi eesmärk on anda õigustöötajatele juhiseid Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades käsitleva 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL (Euroopa uurimismääruse direktiiv) praktilise kohaldamise kohta¹. Tegemist on teabe kogumiga, mille Eurojust ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik on kogunud kohtumiste käigus ning dokumentide ja toimikute menetlemisel, ning milles on välja toodud mured/probleemid, võimalikud lahendused ja parimad tavad.

Käesolevas ühises teatmikus käsitletakse küsimusi, mis on seotud Euroopa uurimismääruse olelusringi

nelja peamise etapiga (koostamise, edastamise, tunnustamise ja täitmise etapp), samuti selle kohaldamisalaga, selle kasutamisega teisi paralleelselt kehtivaid õiguslikke vahendeid arvesse võttes, pädevate asutustega, Euroopa uurimismääruse sisu, vormi ja keelega ning mõne konkreetse uurimistoimingu kasutamisega.

See on muutuv dokument ning Eurojust ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik kavatsevad seda edaspidi jätkuvalt ajakohastada.

2. Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala

2.1. „Kõik uurimistoimingud“ (artikkel 3) ja „vastavad sätted“ (artikkel 34)

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 34 lõike 1 alusel asendas kõnealune direktiiv alates 22. maist 2017 vastastikust õigusabikäsitlevate konventsioonide (Euroopa Nõukogu 1959. aasta konventsioon ja selle kaks lisaprotokoll ning 2000. aasta vastastikust õigusabi käsitlev konventsioon) „**vastavad sätted**“.

Mõiste „vastavad sätted“ tõlgendamine on jätkuvalt probleem. Mõnes liikmesriigis sisaldavad ülevõtvad siseriiklikud õigusaktid Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisalast välja jäävate toimingute loetelu, teistes liikmesriikides aga kasutatakse nn pehme õiguse vahendeid (nt peaprokuratuuri suuniseid). On ilmnenu, et Euroopa Liidu (ELi) ühtse loetelu puudumisel kasutavad liikmesriigid mõne toimingu ja sätte puhul erinevat tõlgendamist, mis kohati põhjustab pingeid. Välja arvatud nõukogu dokument 14445/11, puudub seni täielik loetelu selle kohta, millised sätted täpselt asendatakse. Eurojusti ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku ühisesse teatmikku on koondatud nimetatud võrgustiku kontaktpunktide seisukohad mõiste „vastavad sätted“ tõlgendamise kohta Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 34 lõike 1 tähenduses (vt Eurojusti / Euroopa

(„Eurojust/EJN Note on the meaning of “corresponding provisions” and the applicable legal regime in case of delayed transposition of the EIO Directive“)).

Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklis 3, mis käsitleb kõnealuse direktiivi kohaldamisala, on viide „**kõigile uurimistoimingutele**“, välja arvatud ühise uurimisrühma loomine.

Selleks et hinnata, kas Euroopa uurimismääruse direktiivi tuleks kohaldada, võib kasu olla järgmistest kriteeriumidest:

- ▶ uurimismäärus käsitleb uurimistoimingut tõendite kogumiseks või kasutamiseks,
- ▶ uurimistoimingu on algatanud või kinnitanud õigusasutus ning
- ▶ uurimistoiming puudutab liikmesriike, mille suhtes Euroopa uurimismääruse direktiiv on siduv.

¹ Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldatakse kõigis liikmesriikides, mille suhtes see on siduv (26 liikmesriiki; see ei ole siduv Iirimaa ja Taani suhtes).

Kui vähemalt üks neist kriteeriumidest ei ole täidetud, ei ole Euroopa uurimismääruse direktiiv õige vahend ja kasutada tuleks mõnda teist õiguslikku vahendit. Näiteks juhul, kui uurimistoimingul puudub seos tõenditega ja on ainult menetluslik eesmärk (nt menetluskokumentide kättetoimetamine ja saatmine), tuleks teha vastastikuse õigusabi taotlus, mitte Euroopa uurimismäärus.

Selleks et aidata tuua selgust Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala tõlgendamisse, on Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku sekretariaat avaldanud dokumendipädevate asutuste, aktsepteeritavate keelte, kiireloomuliste küsimuste ja Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala kohta („Competent authorities, languages accepted, urgent matters and scope of the EIO Directive“), millele õigustöötajatel on selle võrgustiku veebisaidil juurdepääs.

Ollakse ühisel arusaamisel, et Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala ei hõlma järgmiseid toiminguid:

- ▶ ühise uurimisrühma loomine ja tõendite kogumine ühises uurimisrühmas;
- ▶ menetluskumendi kättetoimetamine ja saatmine, välja arvatud juhul, kui dokumendi edastamine on Euroopa uurimismääruse eesmärgiks oleva uurimistoimingu puhul **vajalik** sellisel juhul tuleks järgida paindlikku lähenemist ja lugeda see Euroopa uurimismääruse kohaldamisalasse kuuluvaks kooskõlas Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõikega 2;
- ▶ maalgatuslik teabevahetus (2000. aasta konventsiooni (vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades) artikkel 7);
- ▶ menetluste ülevõtmine (Euroopa Nõukogu 1959. aasta konventsiooni artikkel 21 ja Euroopa Nõukogu 1972. aasta konventsioon);
- ▶ vara arestimine selle hilisema konfiskeerimise eesmärgil (raamotsus 2003/577/JSK vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus ning alates 19. detsembrist 2020 määrus (EL) 2018/1805, mis käsitleb arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist);

- ▶ vara tagastamine: eseme(te) tagastamine kannatanule (2000. aasta konventsiooni (vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades) artikkel 8);
- ▶ väljavõtete taotlemine karistusregistrist/ECRISest;
- ▶ politseiasutuste vaheline koostöö või
- ▶ tolliasutuste vaheline koostöö.

Üks sätteid, mis õigustöötajate seas on kahtlusi tekitanud, on **Budapesti konventsiooni artikkel 19** salvestatud arvutiandmete läbiotsimise ja arestimise kohta. Õigustöötajate enamus näib olevat arvamisel, et seda sätet on endiselt võimalik kohaldada, kuna tegemist ei ole „vastava sättega“. (Vt samuti **jaotis 8. Euroopa uurimismäärus vs. muud vahendid**.)

2.2. Euroopa uurimismäärus kõigis selle etappides ja/või pärast kohtumenetluse etappi

Euroopa uurimismääruse direktiivi **põhjenduses 25** on märgitud, et direktiivis sätestatakse eeskirjad, millega reguleeritakse uurimistoimingu tegemist kriminaalmenetluse kõigis etappides, sealhulgas kohtumenetluse etapis.

Euroopa uurimismäärust kohaldatakse **tõendite kogumisel mitte ainult uurimisetapis, vaid ka kohtumenetluse etapis**. Lisaks kohaldatakse Euroopa uurimismäärust mõnes liikmesriigis ka **kohtuotsuse täitmise käigus** tehtavate toimingute suhtes (nt finantsuurimine varade kindlakstegemise eesmärgil pärast seda, kui on vastu võetud lõplik otsus vara konfiskeerimise kohta, või tõendite kogumine karistuse täideviimise asjaolude kohta). Niisugust lähenemist, mille puhul Euroopa uurimismäärust kasutatakse **pärast kohtumenetluse etappi** esineb sellistes riiklikes kohtusüsteemides, kus kriminaalmenetlus hõlmab ka täitmise etappi.

(Vt samuti **jaotis 6.2. Ülekuulamine videokonferentsi teel ja jaotis 8.3. Euroopa uurimismäärus vs. Euroopa vahistamismäärus**.)

3. Euroopa uurimismääruse sisu ja vorm (artikkel 5)

3.1. Euroopa uurimismääruse vormi täitmine (A lisa)

Kõigis keeltes kättesaadav **Euroopa uurimismääruse standardvorm (A lisa)**, võeti kasutusele lihtsuse ja tõhususe nimel, rõhutades Euroopa uurimismääruse direktiivi mõtet ning vastastikuse tunnustamise põhimõtet. Vormi eesmärk on lihtsustada formaalsusi, parandada kvaliteeti ja vähendada tõlkekulusid.

Sellest hoolimata on õigustöötajatel A lisa täitmisel tekkinud erinevaid probleeme.

- ▶ Euroopa uurimismäärus on mõnikord liiga lühike ega sisalda põhiteavet (nt ei ole piisavalt teavet selle kohta, miks on toiming antud uurimise puhul vajalik, puudu on kuupäevad või teave mõjutatud isikute kohta või on uuritavate asjaolude kirjeldus ebapiisav, mis muudab näiteks topeltkaristatavuse kontrollimise väga keeruliseks). Sellises olukorras algatatakse konsulteerimismenetlus, mis Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 11 lõike 4 kohaselt eeldab taotluse esitamist täiendava teabe saamiseks.
- ▶ Euroopa uurimismääruse direktiivi ülevõtvate siseriiklike õigusaktide lisades kasutatud sõnastus **ei vasta alati täielikult** ametlikes Euroopa uurimismääruse lisades kasutatud sõnastusele. Selline olukord võib põhjustada segadust ja viivitusi; seetõttu tuleks alati kasutada Euroopa uurimismääruse direktiivis sisalduvat vormi.
- ▶ **Mõne uurimistoimingu** (näiteks läbiotsimine, andmeesitamismäärus ja Euroopa uurimismäärus seoses kohtuekspertiisi tõenditega) jaoks puudub **märgistatav lahter**, mille tõttu on vaja kirjeldada neid uurimistoiminguid vabateksti lahtris.
- ▶ Puudub **lahter/osa**, kuhu **märkida**, et vormile on lisatud erinevaid **lisasid**.
- ▶ Probleemid, mis ilmnevad näiteks siis, **kui toiming puudutab mitut isikut** või kui täitvas liikmesriigis **tegeleb asjaga piirkondlikul tasandil mitu pädevat asutust** (samas vastutab täitev liikmesriik selle eest, et riigi kõik asjakohased asutused kaasatakse õigeaegselt vastavalt asjaomase riigi õigusele).

- ▶ Probleemid, mis ilmnevad näiteks siis, kui **taotletakse mitut uurimistoimingut** (eriti puudutab see osasid C ja I). (Vt samuti **jaotis 4.3. Mitu toimingut, mitu Euroopa uurimismäärust?**)

Parimad tavad

- ▶ Üldjuhul tuleks eelistada ainult **ühe Euroopa uurimismääruse** tegemist juhtumite korral, kui ühelt pädevalt asutuselt on vaja taotleda mitut uurimistoimingut. Mõne juhtumi puhul võib siiski soovitada **mitme Euroopa uurimismääruse** tegemist. (Vt samuti **jaotis 4.3. Mitu toimingut, mitu Euroopa uurimismäärust?**)
- ▶ Selleks et vältida ne bis in idem põhimõtte rikkumist, on soovitatav Euroopa uurimismääruses **ära tuua kahtlustatava(te) nimi (nimed)**, kuigi vormis ei ole sellise teabe jaoks spetsiaalset lahtrit.
- ▶ Õigustöötajatel soovitatakse kasutada **ahendit „Compendium“ Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebisaidil**.
- ▶ **Elektroonilise side pealtkuulamisega ja/või läbiotsimisega** seotud juhtumite puhul või juhul, kui Euroopa uurimismääruse sisuks on **sunnimeede**, peaks A lisas esitatud teave olema konkreetne ja üksikasjalik, kuna täiendavaid dokumente Euroopa uurimismäärusele tavaliselt ei lisata. Õigustöötajatel tuleks selgelt märkida näiteks Euroopa uurimismääruse tegemise põhjused konkreetse juhtumi puhul ning see, mida uurimistoimingute tulemusel loodetakse kuulda/avastada/saavutada.
- ▶ **B osa** (Kiireloomulisus) tuleks täita pärast põhjalikku kaalumist ainult juhul, kui on olemas tegelik vajadus kiireks tegutsemiseks, nt kui isik on vahi all; ülekuulamise päev on kätte jõudmas; elektroonilised tõendid hakkavad aeguma; on risk, et kohaldatakse aegumistähtaega; on vaja kooskõlastada teiste taotluste ja toimingutega; või kui esialgsed meetmed hakkavad aeguma. Seevastu ei tohiks juhtumit tähistada kiireloomulisena, kui taotleva liikmesriigi asutused soovivad lihtsalt juhtumi menetlust kiirendada.. (Vt samuti **jaotis 5.5. Kiireloomulised asjad**.)

- ▶ **C osa** (Tehtav(ad) uurimistoiming(ud)) kasutatakse taotletavate toimingute kirjeldamiseks. Taotleval asutus peab seda tegema võimalikult täpselt. Kui esitatakse taotlus tunnistaja/kannatanu/kahtlustatava ülekuulamiseks, peaks taotleval asutus osutama abi, lisades küsimuste loetelu kas C osas või Euroopa uurimismääruse lisas.
- ▶ **D osa** (Seos varasema Euroopa uurimismäärusega) saab kasutada mitte ainult varasematele Euroopa uurimismäärustele osutamiseks, vaid – rakendades avaramat tõlgendust – ka selleks, et edastada asjakohast teavet juhtumiga seotud varasemate või tulevaste õiguslase koostöö taotluste kohta, näiteks kavandatavate Euroopa uurimismääruste või teiste vastastikuse tunnustamise määruste (Euroopa vahistamismäärus, arestimismäärus jne), vastastikuse õigusabi taotluste või ühiste uurimisrühmade kohta, kaasa arvatud olemasolevad ühised uurimisrühmad teiste riikidega, mis on loodud mitmepoolse koordineerimise raamistike kontekstis. Eelkõige tuleks D osa kasutada juhul, kui ühe juhtumi raames on mitmele riigile saadetud mitu Euroopa uurimismäärust ja neid on vaja koordineerida ja/ või kui ühele riigile on saadetud mitu Euroopa uurimismäärust, tehes erandi põhimõttest,
- ▶ **E osa** (Asjaomane isik) tuleks kasutada selleks, et tuvastada isiku(d), keda uurimistoiming puudutab (mitte tingimata kahtlustatav(ad)/süüdistatav(ad)).
- ▶ **G osa** (Euroopa uurimismääruse koostamise põhjus) tuleks kasutada selleks, et esitada kokkuvõtte asjaoludest ja süüteo toimepanemises kahtlustatavate isikute andmed, kasutades topeltkaristatavuse täpse kontrollimise võimaldamiseks lühikesi ja selgeid lauseid ning selgesõnaliselt kirjeldades seoseid süüteo ja selle toimepanemises kahtlustatavate vahel, asjaomaseid isikuid ning taotletud uurimistoiminguid.
- ▶ **I osa** (Täitmiseks taotletavad formaalsused ja menetlused) kasutatakse selleks, et esitada teavet formaalsuste ja menetluste kohta, mida taotleval liikmesriigi õigusaktide kohaselt tuleb järgida, ning selgituste andmiseks, kuidas peab täitev asutus selliseid formaalsusi ja menetlusi läbi viima. I osa kasutatakse ka selleks, et täpsustada, milliste taotleva riigi ametiisikute osalemist Euroopa uurimismääruse täitmisel taotletakse. Samuti pakub see osa võimaluse huvitatud isikute viibimiseks kohapeal, kooskõlas Euroopa Nõukogu 1959. aasta konventsiooni artikliga 4.
- ▶ **K osa** Euroopa uurimismäärust taotleval asutuse või ametiisiku kontaktandmed) kasutatakse selleks, et edastada teavet taotleval asutuse või ametiisiku kohta (asutuse e-posti aadress; vajaduse korral alternatiivne asutus; ja muu kasulik teave, nt keelteoskus, tõendite või vahistatud isiku üleviimiseks (ajutine üleviimine) vajalike praktiliste korralduste tegemise eest vastutav asutus).

3.2. Teave või dokumendid, mille taotleval asutus peab – või ei pea – esitama

Euroopa uurimismäärusesisujavormikäsitleva Euroopa uurimismääruse direktiivi artikliga 5 ei kehtestata mingit õiguslikku kohustust viidata riigisisesele kohtuotsusele või see Euroopa uurimismäärusele lisada². Isegi kui see ei ole seadusega ette nähtud, võib olenevalt asjaomasest juhtumist siiski olla kasulik **lisada riigisisene kohtumäärus** teavitamiseks: näiteks sunnimeetme taotlemise korral, et selgitada asjaomase meetme õiguslikku alust, eriti juhul, kui täitval liikmesriigil tuleb samuti teha kohtumäärus.

Üksikud riigid nõuavad endiselt Euroopa uurimismääruse täitmisel teatavatel juhtudel vastavalt oma riigi õigusele, et taotleval riik lisaks Euroopa uurimismäärusele riigisisese kohtumääruse, näiteks juhul, kui on tehtud taotlus elektroonilise side pealtkuulamiseks. Sellisel juhul tuleb kohaldada pragmaatilist lähenemist, näiteks koostada lihtne Euroopa uurimismäärus ja lisada sellele (pikem) riigisisene kohtumäärus kas koos tõlkega või ilma selleta.

² Erinevalt Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 8 lõike 1 punktist c (selle sätte tõlgendamise kohta vt Euroopa Liidu Kohtu otsus Bob Dogi, kohtuasjas C-241/15) ei viidata Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklis 5 aluseks olevale kohtuotsusele.

3.3. Vormi täitmisel kasutatav keel ja tõlkeküsimused

Selleks et vähendada tõlkimisega seotud probleeme, sätestatakse Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 5 lõikes 2, et liikmesriik **märgib, milliseid teisi ametlikke ELi keeli** lisaks asjaomase liikmesriigi ametlikele keeltele **võib kasutada**, kui kõnealune liikmesriik on täitjariik. Kui enamik liikmesriike aktsepteerib ühte lisakeelt (sageli, kuid mitte alati on selleks inglise keel), siis mõned liikmesriigid on vaatamata Euroopa uurimismääruse direktiivi sõnastusele teatanud, et nad aktsepteerivad ainult enda ametlikku keelt või et nad aktsepteerivad inglise keelt vaid kiireloomuliste asjade puhul.

Tuvastatud probleemid: on esitatud kaebusi tõlgete kvaliteedi kohta. Juhul kui Euroopa uurimismäärust ei ole lisatud taotleva liikmesriigi keeles, ei ole täitval asutusel võimalik lasta taotluse ebaselgeid kohti kohapeal tõlkida.

Kindlakstehtud parim tava: Euroopa uurimismäärus on kohtumäärus ning tuleb seetõttu tehaja allkirjastada taotleva liikmesriigi keel(t)es. Tõlkimise puhul **tuleks alati kasutada** taotleva liikmesriigi keeles olevat **ametlikku Euroopa uurimismääruse vormi/põhja**.

Tõlkida ainult vormi need osad, mille on täitnud taotlev asutus, et vältida kaheldavat ja mitteametlikku/ ebatäpset tõlget. Vahend „Compendium“ Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku veebisaidil pakub vormi mittemuudetavate osade automaattõlke funktsiooni. Euroopa uurimismääruse vormid (A, B ja C lisa) on Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku veebisaidil asuvas juriidilises raamatukogus Wordi vormingus olemas kõigis ELi keeltes. (Vt A, B ja C lisa leidmiseks **A lisa** või **Euroopa uurimismäärus – vormid**)

Ilma tõlketa edastatud Euroopa uurimismäärust tuleks vastavalt Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 16 lõike 2 punktile a käsitada puudulikuna. Sellisel juhul peaks täitev asutus teavitama taotlevat asutust, et Euroopa uurimismäärus on puudulik, selle asemel, et vorm tagasi saata või käsitada seda kui dokumenti, mida ei ole saadud.

Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku dokument pädevate asutuste, aktsepteeritavate keelte, kiireloomuliste küsimuste ja Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala kohta („Competent authorities, languages accepted, urgent matters and scope of the EIO Directive“) pakub kasulikku teavet aktsepteeritavate keelte kohta, muu hulgas kiireloomuliste asjade puhul, kui seda kohaldatakse.

4. Euroopa uurimismääruse tegemine ja edastamine

4.1. Asjaomased pädevad asutused (taotlev ja kinnitav asutus)

Euroopa uurimismääruse direktiivis on Euroopa uurimismääruse tegemine antud kohtusüsteemi pädevusse, nõudes, et selle peab tegema konkreetses asjas pädev kohtunik, kohus, eeluurimiskohtunik või prokurör (õigusasutus **taotleva asutusena**), või et Euroopa uurimismääruse peab kinnitama üks nimetatud asutustest (õigusasutus **kinnitava asutusena**). Vt Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 2 punkt c.

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 7 lõike 3 kohaselt võib keskasutustel olla kasulik haldusalane roll õigusasutuste toetamisel. Mõnes liikmesriigis on keskasutusel lisaülesanded, mis on seotud näiteks vahi all olevate isikute transiidi ja kulude jagamise kokkulepetega

Mis puudutab selle **kontrollimist**, kas Euroopa

uurimismäärust taotlev või kinnitav asutus on pädev asutus, tuginevad määrust täitvad asutused tavaliselt vastastikusele usaldusele. Kontrollimist on siiski võimalik teostada kooskõlas Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõikega 3. Selle hindamiseks, kassaadud Euroopa uurimismääruse on teinud või kinnitanud pädev asutus, saab kasutada Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku dokumenti pädevate asutuste, aktsepteeritavate keelte, kiireloomuliste küsimuste ja Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala kohta („Competent authorities, languages accepted, urgent matters and scope of the EIO Directive“). (Vt samuti **jaotis 5.5. Kiireloomulised asjad**.)

4.2. Proportsionaalsuse kontroll (artikli 6 lõige 1)

Taotleva asutuse poolt kontrollitavad tingimused (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 6):

- ▶ taotlev liikmesriik peab kontrollima, kas toiming on **vajalik ja proportsionaalne**.
- ▶ taotlev liikmesriik peab kontrollima, kas toimingu tegemist **oleks saanud taotleda samadel tingimustel sarnases riigisiseses asjas**.

Euroopa uurimismääruse direktiiviga jäetakse proportsionaalsuse kontrollimine taotleva asutuse ülesandeks (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 6 lõige 1), kuid kui määrust täitval asutusel on alust arvata, et kõnealust tingimust ei ole täidetud, võib ta konsulteerida taotleva asutusega (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 6 lõige 3).

Selline olukord võib tekkida juhul, kui süüteo kirjeldus ei ole piisavalt üksikasjalik või kui taotletav uurimistoiming on liiga laiaulatuslik ning seda on raske põhjendada või kui toimingut ei ole kirjeldatud piisavalt konkreetset, et võimaldada nõuetekohast hindamist.

Kõnealust **konsulteerimismehhanismi** saab kasutada asjakohase teabe esitamiseks ja uurimismääruse täitmisega edasise viivitamise vältimiseks. Pärast konsulteerimist võib taotlev asutus ka otsustada, et ta võtab Euroopa uurimismääruse tagasi.

Kuludega seotud küsimused ja kergemad süüteod: Juhtumeid, millega seotud kulusid „peetakse erakordselt suureks“, saab lahendada Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 21 lõikes 2 sätestatud konsulteerimismehhanismi kaudu. Eriarvamusel ollakse seoses juhtumitega, millega kaasnevad kulud ei ole iseenesest erakordselt suured, kuid mis on seotud **kergete süütegudega** ja mille kordumisel võiksid tekkida suured kulud. Siiski on mittetunnustamise alused Euroopa uurimismääruse direktiiviga ammendavalt hõlmatud ning kuludega seotud kaalutlusi ei saa kasutada mittetunnustamise alusena.

4.3. Mitu toimingut, mitu Euroopa uurimismäärust?

Kui taotletakse mitut toimingut, peaksid need, **põhimõtteliselt** sisalduma **ühes Euroopa uurimismääruses**. Olenevalt juhtumi laadist ja ulatusest võiks siiski soovitada ka **teistsugust lähenemisviisi**. Arvesse võiks võtta järgmisi kaalutlusi.

- ▶ **Konfidentsiaalsusküsimused ja avalikustamise risk:** eelistatavvõibolla eri Euroopa uurimismääruste kasutamine, et vältida kahtlustatavatele teatava teabe teatavaks saamist, mis võib ohustada muude toimingute tegemist.
- ▶ **Juhtumi keerukus:** keeruliste asjade puhul, mil taotletakse erinevaid toiminguid seoses menetluses erinevat rolli omavate erinevate füüsiliste ja juriidiliste isikutega, on ühiseks probleemiks sisemine sidusus ja järjepidevus A lisa erinevate osade (eelkõige C, D, E, G, H ja I) vahel. Seetõttu võib olla eelistatav teha ühe Euroopa uurimismääruse asemel mitu Euroopa uurimismäärust.
- ▶ **Euroopa uurimismääruse täitmise eest vastutavad erinevad asutused:** sellisel juhul võib vaja minna mitut Euroopa uurimismäärust. Mõned riigid peavad seda siiski riigisiseseks küsimuseks ning leiavad, et eri Euroopa uurimismääruste nõudmise asemel peaks määrust täitev liikmesriik vastutama töö jagamise eest.

4.4. Euroopa uurimismääruste edastamine (artikkel 7)

Edastamine (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 7)

Otse taotlevalt asutuselt täitvale asutusele (ilma et see piiraks keskasutuste määramist).

Olenevalt juhtumi laadist, keerukusest ja kiireloomulisusest kasutatakse Euroopa uurimismääruste edastamise kiirendamiseks ja autentsuse tagamiseks **erinevaid kanaleid**. Nende hulka kuuluvad Eurojust, Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku kontaktpunktid ja sidekohtunikud.

Eriti oluline on turvaline sidevõrk, mis võimaldab Euroopa uurimismääruste ohutut edastamist. Selleks töötab Euroopa Komisjon praegu välja **turvalist võrgupõhist portaali** (elektrooniliste tõendite digitaalne vahetussüsteem; katseversioon loodetakse valmis ja toimima saada 2019. aasta lõpuks). Kõnealusest portaalist saab turvalise sidekanaliga platvorm Euroopa uurimismääruste ja ELi õigusasutustelt saadud vastuste digitaalseks edastamiseks.

Lisaks saab Euroopa uurimismäärusi esitada **Eurojusti turvalise ühenduse** kaudu (kõik liikmesriigid ei ole sellega siiski ühendatud ning teabevahetus on võimalik vaid riigi ametiasutuse ja Eurojusti, mitte

aga riigi ametiasutuste vahel) ja **Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku turvalise sidesüsteemi** (Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku otsuse artikkel 9 ja Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 7 lõige 4) kaudu. Kõnealune turvaline ühendus ei ole siiski sobiv otsekontaktideks pädevate asutuste vahel.

5. Euroopa uurimismääruse tunnustamine ja täitmine

5.1. Asjaomased pädevad asutused

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 2 punktis d määratletakse, et **täitev asutus** on „asutus [...], kellel on pädevus Euroopa uurimismäärust tunnustada ja tagada selle täitmine“.

Kui **Euroopa uurimismäärus saadetakse täitjariigi valele asutusele**, siis tuleks see tagasisaatmise

asemel edastada õigele täitvale asutusele vastavalt Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 7 lõikele 6. Nimetatud asjaolu tuleks ära märkida B lisas.

Mõned liikmesriigid on loonud keskse **vastuvõtva asutuse**, s.o õigusasutuse, kes võtab Euroopa uurimismääruse vastu ja pädevuse korral tunnustab seda ning seejärel edastab selle pädevale täitvale asutusele täitmiseks.

Kindlakstehtud parimad tavad:

- ▶ Teave pädeva täitva asutuse kohta ja vastavad kontaktandmed on esitatud **Euroopa õigusalases**.
- ▶ Kui nähakse ette mitmed toimingud erinevates geograafilistes piirkondades ja täitjariigil ei ole kesket vastuvõtvat asutust, peaks taotleva asutus teavitama vastavaid täitvaid asutusi mitmete toimingute taotlemisest kõnealuses riigis.

5.2. Tunnustamine ja täitmine (artikkel 9)

Tunnustamine ja täitmine (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 9) Reegel:

- ▶ **täitmine on kohustuslik** (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 1)
- ▶ „**ilma täiendavate formaalsusteta**“ (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõige 1).

KUID, tingimusel, et täitev asutus seda **tunnustab**.

Täitmiseks kohaldatav õigus Täitmisel kohaldatakse **täitva liikmesriigi õigust**.

KUID täitev asutus täidab taotleva asutuse poolt *sõnaselgelt esitatud* formaalsusi ja menetlusi, kui need „ei ole vastuolus täitjariigi õiguse aluspõhimõtetega“.

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõikes 1 on sätestatud, et täitev asutus **tunnustab** Euroopa uurimismäärust „**ilma täiendavate formaalsusteta**“ ja tagab selle täitmise. Euroopa uurimismääruse direktiiviga ei võimaldata seega toimiku ulatuslikku uurimist täitjariigis. Teha tuleb siiski mõningaid kontrollide. (Vt samuti Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 10 lõige 3 ja artikkel 11).

Täitvad asutused peaksid võimalikult palju järgima taotlevate asutuste poolt sõnaselgelt esitatud formaalsusi ja menetlusi (Euroopa

uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõige 2), kuid Euroopa uurimismäärus tuleks täita „samal viisil ja sama korra kohaselt nagu siis, kui asjaomast uurimistoimingut oleks taotlenud täitjariigi asutus“ (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõige 1).

5.3. Teist tüüpi uurimistoimingute kasutamine (artikkel 10)

Teist tüüpi uurimistoimingute kasutamine (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 10):

- ▶ kui täitjariigis **ei ole** asjaomast toimingut ette nähtud ja see ei kuulu Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 10 lõikes 2 loetletud toimingute hulka (nt mittesekkuvad toimingud);
- ▶ kui toimingut **ei saaks kasutada** sarnases riigisisises asjas või
- ▶ kui **vähem sekkuva** toiminguga saaks saavutada sama tulemuse.

Euroopa uurimismääruse direktiivis jäetakse proportsionaalsuse kontroll taotleva asutuse ülesandeks (vt **jaotis 4.2. Proportsionaalsuse kontroll**), kuid selles sätestatakse samuti, et täitev asutus võib kasutada **muud uurimistoimingut, kui sellega saavutatakse vähem sekkuvaid vahendeid kasutades sama tulemus** (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 10 lõige 3), nt kasutades ruumide läbiotsimise asemel andmeesitamismäärust.

Kindlaks tehtud probleem: kui asjaomastes liikmesriikides on uurimistoimingute tegemiseks erinevad õiguslikud tingimused.

Parim tava: täitvate ja taotlevate asutuste vaheliste tarbetute konsultatsioonide ja viivituste vältimiseks võib taotlev asutus Euroopa uurimismääruse abil viidata, et võtta võib vähem sekkuvaid meetmeid (mis viivad sama tulemuseni).

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 10 lõikes 2 osutatakse uurimistoimingutele, mille kasutamine peab alati olema täitjariigi õiguses ette nähtud, näiteks **mittesekkuvad toimingud**, nagu need on

täitjariigi õiguse kohaselt määratletud (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 10 lõike 2 punkt d). Enamikuliikmesriikide õiguses ei leidu „mittesekkuvate toimingute“ määratlust, vaid nad käsitavad seda mõistet pigem igapäevases õiguskeeles määratletud ühise kontseptsioonina, mis hõlmab toiminguid, millega ei mõjutata põhiõigusi ja milleks sageli ei ole vaja kohtuotsust (vt samuti põhjendus 16).

5.4. Tunnustamata või täitmata jätmise alused (artikkel 11)

Tunnustamata või täitmata jätmise alused (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 11)

- a) **Immuneedid või privilegid**, mis muudavad Euroopa uurimismääruse **täitmise võimatuks**. Need võivad hõlmata meditsiini- ja õigusala töötajatele kohaldatavat kaitset. Need võivad samuti hõlmata stricto sensu õigusnorme, mis käsitlevad ajakirjandusvabadust ja sõnavabadust, isegi kui neid ei käsitata privileegide või immuneetidena (põhjendus 20).
- b) Kui uurimismääruse täitmine kahjustaks **riigi olulisi julgeolekuhuve**.
- c) Õigusasutuste alustatud haldus- või muudes menetlustes, kui tehtud otsuse põhjal võib algatada menetluse kriminaalkohtus ja kui asjaomane **toiming ei oleks** sarnases riigisisises asjas **lubatud**.
- d) **Ne bis in idem** põhimõtte rikkumine.
- e) Kui Euroopa uurimismäärus on seotud süüteoga, mis on **osaliselt toime pandud** täitjariigis, kuid mida selles riigis **kuriteona ei käsitata**.
- f) **Põhiõiguste** rikkumine.
- g) **Kahepoolne karistatavus** (eranditega – D lisa).
- h) Uurimistoimingu kasutamine on täitjariigi õiguse kohaselt piiratud **süütegude loetelu või kategooriaga või künnisega**, mis ei kuulu Euroopa uurimismäärusega hõlmatud süütegude hulka.

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 11 lõige 4: **kohustus konsulteerida** seoses punktidega a, b, d, e ja f enne Euroopa uurimismääruse tunnustamata või täitmata jätmise üle otsustamist.

Euroopa uurimismääruse direktiivis (artikkel 11 ja

IV peatükis nimetatud muud alused) sätestatud tunnustamata jätmise alused on toodud **ammendavas loetelus**, mida tuleb tõlgendada kitsendavalt, kuna need alused kujutavad endast erandit vastastikuse tunnustamise põhimõttest. Seetõttu ei ole Euroopa uurimismääruse korra kohaselt võimalust keelduda Euroopa uurimismääruste täitmisest põhjustel, mis nimetatud loetelus ei sisaldu, näiteks oportuuniteedi põhimõte.

5.5. Kiireloomulised asjad

Euroopa uurimismääruse direktiiviga nõutavate formaalsuste täitmine võib olla eriti keeruline kiireloomuliste asjade puhul, näiteks selle tagamine, et Euroopa uurimismääruse allkirjastatud vorm edastatakse originaalkeeles ja tõlgitakse täitva liikmesriigi aktsepteeritavasse keelde, või et kinnitamismenetlust järgitakse riigipühadel ja nädalavahetustel. Euroopa uurimismääruse direktiiviga ei reguleerita enne Euroopa uurimismääruse tegemist võetavaid ajutisi meetmeid.

Kiireloomuliste asjadega seotud parimad tavad

- ▶ Kiireloomulistes asjades on soovitatav võimalikult kiiresti ühendust võtta täitva asutusega, et hinnata erinevaid võimalusi. Eelistatavalt võiks õigeaegselt kaasata **Eurojusti** või **Euroopa õigusalse koostöö võrgustiku kontaktpunktid**.
- ▶ Mõnes liikmesriigis aktsepteeritakse kiireloomulistes asjades **taotlusi, mis on saadetud eposti, faksi või isegi telefoni teel** enne tegelikku Euroopa uurimismääruse saatmist. Mõnes olukorras võib pakkuda lahenduse. Euroopa Liidu liikmesriikide vahelist vastastikust õigusabi kriminaalasjades käsitleva 2000. aasta konventsiooni artikkel 7 omaalgatusliku teabevahetuse kohta.
- ▶ Mõned liikmesriigid, kes ei ole teatanud mõne muu ametliku keele aktsepteerimisest vastavalt Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 5 lõikele 2, **aktsepteerivad siiski kiireloomulist Euroopa uurimismäärust inglise keeles**, tingimusel et peatselt pärast seda saadetakse tõlgitud Euroopa uurimismäärus.

- ▶ Kui nõutakse Euroopa uurimismääruse kinnitamist, soovivad mõned liikmesriigid võtta kiireloomulistes asjades mõningaid **esialgseid meetmeid tõendite kogumiseks** veel enne kinnitatud Euroopa uurimismääruse kättesaamist. Sellistel juhtudel nõutakse e-kirja, milles esitatakse lühikokkuvõtte asjaoludest. Peale selle, kui kinnitav asutus ei saa Euroopa uurimismäärust allkirjastada, aktsepteerivad mõned liikmesriigid pädevalt kinnitavalt asutuselt e-posti teel saadud kinnitust.

- ▶ Euroopa õigusalse koostöö võrgustiku dokumendis pädevate asutuste, aktsepteeritavate keelte, kiireloomuliste küsimuste ja Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala kohta („Competent authorities, languages accepted, urgent matters and scope of the EIO Directive“) on esitatud kiireloomulisi asju puudutav teave iga liikmesriigi kohta, nt mil määral saab kasutada inglise keelt, ja e-posti kasutamise kohta esimese sammuna.

5.6. Kättesaamise kinnitus (artikli 16 lõige 1, B lisa) ja tähtajad (artikkel 12, B lisa)

Euroopa uurimismääruse kättesaamise kinnitamiseks on kohustuslik kasutada **B lisa** (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 16 lõige 1); B lisa tuleb täita ja saata taotlevale asutusele iga kord, kui Euroopa uurimismäärus kätte saadakse. Kui vastuvõttev asutus edastab Euroopa uurimismääruse täitmiseks mõnele muule asutusele, tuleks vastav teave kanda B lissasse ning seejärel peaks taotlev asutus selle asutusega otse ühendust võtma. Samuti antakse B lisa taotlevale asutusele teada, millisest kuupäevast alates tuleks tähtaegu lugema hakata.

Kohustuslikud tähtajad (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 12):

Euroopa uurimismääruse tunnustamise või täitmise otsus ja asjaomane toiming tehakse „**sama kiiresti ning samadel tingimustel nagu riigisiseses asjas**“.

► Kohustuslikud tähtajad:

- uurimismääruse tunnustamise või täitmise otsuse tegemiseks (30 päeva + 30 päeva) ja
- toimingute tegemiseks (90 päeva pärast tunnustamist või täitmist käsitleva otsuse tegemist).

► Ajutised meetmed (artikkel 32)

- otsuse tegemine võimaluse korral 24 tunni jooksul pärast Euroopa uurimismääruse kättesaamist.

uurimismääruse direktiivis ette tunnustamise või täitmise ning uurimistoimingute tegemise **tähtajad**. Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 12 lõikes 6 sätestatakse, et kui uurimismäärust täitval asutusel ei ole võimalik tähtajast kinni pidada, teavitab ta taotlevat asutust viivituse põhjustest ning konsulteerib taotleva asutusega uurimistoimingute tegemiseks vajaliku aja suhtes. Seega lükatakse Euroopa uurimismääruse täitmine edasi. Viivitus ei tohiks mingil juhul olla uurimismääruse mittetäitmise põhjuseks.

Juhtumid, mis hõlmavad elektroonilisi tõendeid ja lühikest andmete säilitamise aega: Euroopa uurimismääruse direktiivis nähakse ette võimalus **võtta väga kiireloomulises olukorras nn ajutisi meetmeid** (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 32), et hoida esialgu ära tõendina kasutada võidava eseme (sealhulgas andmete) hävitamine, muutmine, eemaldamine, edastamine või kõrvaldamine. Kõnealuses olukorras otsustab määrust täitev asutus selle ajutise meetme üle ning teatab oma otsusest võimalikult kiiresti ja võimaluse korral 24 tunni jooksul. Vajalik on varajane kooskõlastamine ja õigusasutuste kaasamine.

Sarnaselt muude vastastikust tunnustamist käsitlevate õigusaktidega nähakse Euroopa,

6. Konkreetsete uurimistoimingute (artiklid 22–31)

6.1. Üldteave

Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklites 22–31 on ette nähtud mitu konkreetset uurimistoimingut.

Jaotistesse 6.2–6.7 on koondatud kogemused, mis Eurojust ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik on mõne uurimistoimingu osas saanud. Neis ei ole aga esitatud terviklikku ülevaadet, kuna teatavaid uurimistoiminguid, näiteks vahistatud isikute ajutist üleviimist (uurimismääruse direktiivi artikkel 22) ja varjatud uurimisi (uurimismääruse direktiivi artikkel 29) käsitleva teabe kättesaadavus on piiratud.

6.2. Ülekuulamine videokonverentsi teel (artikkel 24)

Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklis 24 on ette nähtud võimalus **kuulata kahtlustatavad või süüdistatavad üle videokonverentsi teel**. Mõne liikmesriigi rakendusaktide kohaselt on kahtlustatavat või süüdistatavat lubatud videokonverentsi teel üle

kuulata üksnes asjaomase isiku nõusolekul (täitmisest keeldutakse; tunnustamata jätmise kohustuslik alus), samal ajal kui muude liikmesriikide rakendusaktid on vähem ranged (täitmisest võidakse keelduda; tunnustamata jätmise vabatahtlik alus).

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 24 lõikes 1 nähakse samuti ette võimalus **kuulata videokonverentsi teel üle tunnistajaid või eksperte**. Ehkki „kannatanuid“ ei ole sõnaselgelt mainitud ning mõne liikmesriigi õigussüsteemi kohaselt ei ole „kannatanud“ „tunnistajad“ (erinevad menetlusõigused ja -kohustused; puudub kohustus anda ütlusi või rääkida tõtt), näib enamik liikmesriike olevat nõus sellega, et Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 24 on neis liikmesriikides kohaldatav.

Ülekuulamine videokonverentsi teel kohtumenetluse etapis: on tõstatatud küsimus, kas Euroopa uurimismäärust võiks kasutada süüdistatavate ülekuulamiseks kohtumenetluse ajal ning seega tagada süüdistatava ajutise üleviimise asemel tema osalemine kriminaalkohtumenetluses. Põhjenduses 25 kinnitatakse, et Euroopa uurimismääruse direktiiv hõlmab kõiki kriminaalmenetluse etappe, sealhulgas kohtumenetluse etappi. Kindlasti ei kasuta asjaomases konkreetsetes kontekstis kohtumenetluse etapis ülekuulamist videokonverentsi teel need liikmesriigid, kelle siseriikliku õiguse kohaselt peab süüdistatav kohtumenetluses tegelikult kohal viibima. Sama toimingut võivad samadel asjaoludel samuti mitte kasutada need liikmesriigid, kes võivad videokonverentsi kasutada üksnes tõendite kogumiseks. Need liikmesriigid võivad aga täita Euroopa uurimismäärusi, mis on tehtud liikmesriikides, kus sellised videokonverentsid on lubatud, tingimusel et süüdistatava õigused on tagatud ning nende täitmist ei peeta täitva liikmesriigi õiguse aluspõhimõtetega vastuolus olevaks (vt Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 24 lõike 2 punkt b).

Parimad tavad:

- ▶ Kui ülekuulataval isikul on taotlevas liikmesriigis muu staatus (tunnistaja) kui täitvas liikmesriigis (kahtlustatav), tuleks isikule ülekuulamisel teatada, millised õigused temal kui nii tunnistajal kui ka kahtlustataval on kummagi liikmesriigi õiguse alusel.
- ▶ Ka videokonverentsi korral on kahtlustatav või süüdistatav kaitstud mõlemas õigussüsteemis ette nähtud õigustega, st õigustega, mis on olemas nii täitvas kui ka taotlevas liikmesriigis, ning tunnistajad ja eksperdid võivad taotleda õigust ütluste andmisest keelduda, kui neil on see õigus ükskõik kumma liikmesriigi õigussüsteemi kohaselt (vt Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 24 lõike 5 punkt e).

6.3. Ülekuulamine telefonikonverentsi teel (artikkel 25)

Euroopa uurimismääruse direktiivis on ette nähtud võimalus **kuulata tunnistajaid ja eksperte üle telefonikonverentsi teel**, ent see võimalus näib olevat kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute puhul välistatud, kuna Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 25 lõike 2 sõnastus ei viita mingil viisil Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 24 lõigetele 1 ja 2.

6.4. Teave pangatoimingute ja muude finantstehingute kohta (artikkel 27)

Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklis 27 on ette nähtud võimalus täita Euroopa uurimismäärust, et hankida finantstõendeid igasuguste selliste kontode kohta pangas või muus finantseerimisasutuses, mis ei ole pank, mis kuuluvad isikule, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus. Seega ei piirdu nimetatud artikli kohaldamisala kahtlustatavate või süüdistatavatega, vaid hõlmab ka **kõiki muid isikuid**, kelle kohta sellise finantsteabe saamist peetakse vajalikuks, tingimusel et taotluses on selle kasutamist kriminaalmenetluses piisavalt põhjendatud (proportsionaalsus; vt ka põhjendus 27).

6.5. Tõendite kogumine reaajas (artikkel 28)

Enamik liikmesriike leiab, et Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 28 sõnastus on piisavalt lai, et hõlmata selliseid toiminguid nagu videovalve, jälgimine või jälitamine tehniliste vahendite (GPS) abil ning juurdepääs arvuti infosüsteemile.

6.6. Elektroonilise side pealtkuulamine tehnilise abiga (artikkel 30)

On erinevaid arvamusi selle kohta, kas Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklit 30 võiks kohaldada varjatud pealtkuulamise seadme paigaldamise (nt autosse) taotlemiseks.

6.7. Elektroonilise side pealtkuulamine tehnilise without (artikkel 31)

Euroopa uurimismääruse direktiivi artiklis 31 on sätestatud **selle liikmesriigi teavitamine, kelle territooriumil asub pealtkuulatav isik, kuid kelle tehniline abi ei ole vajalik** (C Lisa). Pealtkuulamisest teavitamata jätmine ja/või selleks heakskiidu mittedaamine võib tekitada tõendite vastuvõetavust puudutavaid probleeme. Mõnes liikmesriigis peetakse C lisa saamiseks pädevaks asutuseks keskasutust, samal ajal kui muudes liikmesriikides saadetakse see kohalikule asutusele, kui see kindlaks tehakse.

Kuidas peaks teavitatud asutus kontrollima, kas 'the interception pealtkuulamine ei oleks

sarnases riigisiseses asjas lubatud' (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 31 lõige 3): on erinevaid arvamusi, alates lihtsalt ametlikust menetluslikust kontrollist kuni sisulise läbivaatamiseni, mille jaoks taotletakse lisateavet, et koostada hinnang, mille põhjal võidakse pealtkuulamine lõpetada ja/või võidakse teha otsus hoida ära pealkuulamise käigus saadud materjali kasutamine tõendina. Igal juhul ei tohi riigi ametiasutustelt nõuda, et nad esitaksid rohkem

teavet kui A lisa kohaselt nõutav teave. Teatis ei ole korraldus tunnustada uurimistoimingut (A lisa), vaid üksnes austuse avaldamine teise riigi suveräänsusele.

Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 31 sisuline kohaldamisala: on erinevaid arvamusi selle kohta, kas seda sätet kohaldatakse ka varjatud pealtkuulamiseseadme puhul (nt pealtkuulamiseseadme paigaldamine autosse).

7. Erikohustuse reegel

Erikohustuse reeglil on eriroll kohtulikult karistatud isikute väljaandmise ja üleandmise asjades, ent lisaks neile kohaldatakse sedatavaliselt katõendite kogumise eesmärgil esitatud vastastikuse õigusabi taotluste puhul (nt 2000. aasta konventsiooni (ELi liikmesriikide vahelise vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades) artikkel 23). **Euroopa uurimismääruse direktiiviga ei reguleerita aga sõnaselgelt erikohustuse reeglit**, ning liikmesriigid on eriarvamusel, kas erikohustuse reeglit kohaldatakse Euroopa uurimismääruse direktiivi kontekstis või mitte.

Neist eriarvamustest tulenevalt kohaldatakse Euroopa uurimismääruste tegemise või täitmise suhtes erinevaid lähenemisviise. Täitva liikmesriigi seisukohast mainivad mõned sõnaselgelt, et Euroopa uurimismääruse täitmisel võib tõendeid kasutada üksnes selle konkreetse uurimise jaoks; teised liikmesriigid ei maini midagi, ent eeldavad, et tõendeid ei kasutata muul eesmärgil. Taotleva liikmesriigi

seisukohast leiavad mõned, et täitvalt liikmesriigilt tuleb alati küsida luba enne, kui tõendit kasutatakse muus asjas; teised leiavad, et see samm ei ole vajalik, kuna taotlev asutus teeb otsuse ja liikmesriigid edastavad tõendid vastavalt kohaldatavale andmekaitse õigusraamistikule.

Kindlaks tehtud parimad tavad

- ▶ Juhtudel, kui ühist uurimisrühma ja Euroopa uurimismäärust kohaldatakse paralleelselt, on soovitatav mainida Euroopa uurimismääruses sõnaselgelt, et Euroopa uurimismäärusega (väljaspool ühist uurimisrühma) saadud tõendeid võib jagada ühise uurimisrühma liikmetega.
- ▶ Probleemide vältimiseks on soovitatav, et taotlev liikmesriik esitaks eraldi taotluse enne, kui tõendeid kasutatakse muudel kui esialgses Euroopa uurimismääruses märgitud eesmärgil/eesmärkidel.

8. Euroopa uurimismäärus vs. muud vahendid

8.1. Euroopa uurimismäärus vs. arestimisotsused

Eset võidakse vajada nii tõendina kui ka konfiskeerimiseks. Kui ese hangitakse **tõendite kogumiseks**, kohaldatakse **Euroopa uurimismäärust**. **Eseme hankimiseks selle järgneva konfiskeerimise eesmärgil** on nõutav arestimisotsus (vt ka **raamotsus 2003/577/JSK**). Kui eset on vaja mõlemal eesmärgil, siis on ühine seisukoht, et Euroopa uurimismäärust tuleks kasutada juhul, kui peamine eesmärk on tõendite kogumine. Taotlev asutus peab andma selle kohta oma hinnangu ning selgitama arestimismeetme eesmärgi.

Vara arestimine ja konfiskeerimine kannatanule tagastamiseks ei kuulu Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisalasse (jätkuvalt kohaldatakse 2000. aasta konventsiooni (vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades) artiklit 8; vt ka **jaotis 2.1. Kõik uurimistoimingud ja vastavad sätted**). Selle asemel tuleks kasutada vastastikuse õigusabi konventsiooni kohast õigusabitaotlust. Kui Euroopa uurimismäärus tehakse (tõendite kogumise eesmärgil) ja vara antakse hiljem üle taotlevale riigile ilma selle kasutamist piiramata (sealhulgas täitjariigile tagasi andmine), võib taotlev riik oma siseriiklike õigusaktide kohaselt teha otsuse vara tagastamise kohta.

8.2. Euroopa uurimismäärus vs. ühised uurimisrühmad

Üldiselt on Euroopa uurimismäärused ja ühised uurimisrühmad erinevad vahendid ning otsus, millist vahendit saab mingis olukorras (nt asjaomased riigid, juhtumi keerukus, vajatavate uurimistoimingute liik ja arv, eeldatavad kulud jne) kõige paremini kasutada, tuleks teha igal üksikjuhul eraldi. Vahel saab **kahte vahendit omavahel kombineerida** ning tõendeid, mille üks ühise uurimisrühma riik on hankinud ühisesse uurimisrühma mittekuuluvasse riiki saadetud Euroopa uurimismäärusega, saab jagada ühises uurimisrühmas (Euroopa uurimismääruses peab olema sõnaselge klausel, mis võimaldab tõendeid jagada). Riikides, kus õiguskaitseasutustel on oluline roll, võivad ühised uurimisrühmad olla eelistatud variant Euroopa uurimismääruse nn kohtuliku korra asemel.

8.3. Euroopa uurimismäärus vs. Euroopa vahistamismäärus

Euroopa uurimismääruse direktiivi **põhjenduses 25** on rõhutatud, et kui isik tuleb viia teise liikmesriiki selleks, et esitada talle süüdistus, sealhulgas alustada tema suhtes kohtumenetlust eesmärgiga mõista tema üle kohut, tuleks teha Euroopa vahistamismäärus.

Euroopa uurimismääruse direktiivi võiks aga kasutada **isikute üleviimiseks selleks, et koguda asjaomaselt isikult tõendeid**. Kuna see meede näeb ette vabaduse võtmise, peaks Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 22 lõike 5 kohases praktilises korras osalema taotleva liikmesriigi kohtunik.

8.4. Piiriülene jälgimine

Euroopa uurimismääruse direktiivi põhjenduse 9 kohaselt **ei tuleks direktiivi kohaldada Schengeni lepingu rakendamise konventsioonis osutatud piiriülese jälgimise suhtes**. Enamik liikmesriike leiab, et piiriülene jälgimine kuulub politseikoostöö valdkonda ning et Euroopa uurimismäärust ei peaks sellistes asjades tegema. Muudes liikmesriikides kuulub piiriülene jälgimine õigusalase koostöö valdkonda. Mõned liikmesriigid on samuti avaldanud arvamust, et Euroopa uurimismäärus ei hõlma piiriülest jälgimist, välja arvatud juhul, kui selle käigus toimub seadmete jälgimine, asukohatuvastus ja/või telefoni pealtkuulamine. Euroopa uurimismääruse kohaldamisala erinev tõlgendamine piiriülese jälgimise küsimuses võib tekitada probleeme. Veel üks probleem on piiriülese jälgimise käigus kogutud tõendite kasutamisele seatud piirangud. Mõnes liikmesriigis võib selle toiminguga kogutud tõendeid kohtus kasutada, samal ajal kui muudes liikmesriikides seda teha ei saa.

Mõnes liikmesriigis, kus Euroopa uurimismäärust ei saa teha piiriüleseks jälgimiseks, kuna see jääb nende siseriiklike õigusaktide kohaldamisalast välja, võib saadud Euroopa uurimismääruses taotletud toimingut ikkagi rakendada, kuna siseriiklikes õigusaktides võetakse arvesse võimalikke erinevusi võrreldes teiste liikmesriikide õigusaktidega.

9. Eurojusti ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku pakutav abi

9.1. Üldised märkused

Eurojust ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik võivad anda abi ja nõu Euroopa uurimismääruse olulusringi erinevate etappide käigus, muu hulgas määruse koostamise, edastamise, tunnustamise, täitmise ja järelmeetmete võtmise etapis. Otsuse

tegemisel, kas võtta konkreetses asjas ühendust Eurojusti või Euroopa õigusalase koostöö võrgustikuga, on abiks Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku ja Eurojusti ühisdokument „Praktikutele abiks rahvusvahelises koostöös kriminaalasjades“.

Enne Euroopa uurimismääruse tegemist, võivad

Eurojust ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik anda abi näiteks: i) Euroopa uurimismääruse koostamisel ja õigusküsimuste selgitamisel; ii) pädeva vastuvõtva või täitva asutuse kindlakstegemisel; iii) nõu andmisel Euroopa uurimismääruse kasutamise kohta seoses muude (vastastikuse tunnustamise) vahenditega; iv) võimaliku koostööstrateegia väljatöötamisel (sealhulgas ajakava koostamine).

Pärast Euroopa uurimismääruse tegemist, võib taotlev või täitev asutus paluda Eurojustilt ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustikult abi näiteks järgmistes küsimustes: i) kas Euroopa uurimismäärus saadi nõuetekohaselt; ii) kas Euroopa uurimismäärus on valmis täitmiseks (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõige 6); iii) kas on täheldatud mingeid takistusi (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 7 lõige 7); ning iv) kas vajatakse lisaks veel mingit teavet või dokumente (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 11 lõige 4).

Kui algatatakse nõuandemenetlus või vajatakse täiendavat tagasisidet, võivad Eurojust ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustik täita **kontaktpunkti rolli**. Euroopa uurimismääruse puhul on ette nähtud mitu nõuandemenetlust, mille käigus võib Eurojustile ja Euroopa õigusalase koostöö võrgustikule esitada taotluse, et paluda nende abi näiteks selleks, et:

- ▶ kontrollida Euroopa uurimismääruse asjakohasust (proportsionaalsuse kontroll) (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 6 lõige 3);
- ▶ selgitada kitsaskohti või kontrollida dokumentide ehtsust (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 7 lõige 7);
- ▶ hõlbustada Euroopa uurimismääruste tunnustamist ja täitmist (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 9 lõige 6);
- ▶ konsulteerida, kas on võimalik kasutada muud liiki uurimistoimingut ning kas Euroopa uurimismääruse saab tagasi võtta (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 10 lõige 4);
- ▶ konsulteerida vajaliku teabe edastamise küsimuses, kui enne otsuse tegemist on olemas alused Euroopa uurimismääruse tunnustamisest või täitmisest keelduda (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 11 lõige 4);
- ▶ arutada teatava uurimistoimingu läbiviimiseks vajalikku aega juhtudel, kui tähtaegadest kinni

pidamine ei ole võimalik (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 12 lõige 6);

- ▶ konsulteerida tõendite ajutise üleandmise küsimuses (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 13 lõige 4);
- ▶ vahetada teavet õiguskaitsevahendite kohta (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 14 lõige 5);
- ▶ otsustada, kas ja kuidas jagada erakorralisi kulusid (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikli 21 lõige 2); ning
- ▶ selgitada C lisas esitatud vormi täitmise küsimusi (teavitamine pealtkuulamistest, mille puhul tehniline abi ei ole vajalik) (Euroopa uurimismääruse direktiivi artikkel 31; C lisa).

9.2. Eurojust

Euroopa uurimismääruse direktiiv on sisuliselt kahepoolse koostöö vahend. See ei puuduta mitmepoolset / mitut jurisdiktsiooni hõlmavat koordineerimist ega rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse valdkonnaülest mõõdet.

Eurojust võib olla abiks **keerulistes mitmepoolsetes asjades**, mille puhul toimingud mõjutavad riigi territooriumi erinevaid osi ning eeldavad samuti samaaegset koordineerimist taotleva liikmesriigi ja/või muude liikmesriikide või kolmandate riikide muude toimingutega. Taotlevad asutused saavad samuti tugineda Eurojustile, kui nad näevad ette, et peavad tegema Euroopa uurimismääruse mitut jurisdiktsiooni hõlmavates asjades. Nimetatud asjad eeldavad mitme sammu astumist erinevates liikmesriikides, eriti kui uurimistoimingud tuleb erinevates riikides **koordineeritult ja samaaegselt** läbi viia konkreetset ühise realiseerimise päeval, võttes arvesse olemasolevaid **Eurojusti pakutavaid koordineerimismehhanisme** (koordineerimisnõupidamised ja koordineerimiskeskused).

Euroopa uurimismääruste kavandid esitatakse sageli enne koordineerimisnõupidamist või enne realiseerimise päeva, et täitvad asutused saaksid anda tagasisidet, mis tagaks lõplike Euroopa uurimismääruste sujuva täitmise.

9.3. Euroopa õiguslase koostöö võrgustik

Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kontaktpunktid tegutsevad **aktiivsete vahendajatena** ning aitavad taotlevatel ja täitvatel asutustel luua otsekontakte. Nagu eespool kirjeldatud, pakuvad Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kontaktpunktid iga päev Euroopa uurimismääruste alast abi. Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kontaktpunktidega ühenduse võtmine on osutunud eriti väärtuslikuks kiireloomulistes asjades ning samuti edasise tegevuse kaalumisel, kui taotleva liikmesriigi kinnitav pädev asutus ei olnud Euroopa uurimismääruse allkirjastamiseks kättesaadav. Teine olukord, millal soovitatakse võtta ühendust Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kontaktpunktidega, on siis, kui teatava täitva liikmesriigi erinevatel geograafilistel aladel on vaja läbi viia mitmeid toiminguid.

Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebisaidil on teave ja vahendid ELi õigusaktide, sealhulgas Euroopa uurimismääruse direktiivi praktilise kohaldamise jaoks. Praktikud võivad sealt leida Euroopa uurimismääruse direktiivi kõikides ELi keeltes, teabe Euroopa uurimismääruse direktiivi ülevõtmise staatuse (nt vastavas liikmesriigis jõustumise kuupäev, teatised ja lingid siseriiklike õigusaktide juurde), pädevate asutuste ja vastavates liikmesriikides aktsepteeritavate keelte

kohta ning A, B ja C lisa kõikides ELi keeltes Wordi vormingus jne.

Veebisaidil on järgmised praktilised online-vahendid:

- ▶ **Compendium**, mis võimaldab Euroopa uurimismääruse koostada veebis ning tõlkida Euroopa uurimismääruse vormi muutumatud osad kohe ELi igasse ametlikku keelde;
- ▶ **Judicial Atlas**, mida kasutatakse sellise asutuse kindlakstegemiseks, kes on kohalikul tasandil pädev Euroopa uurimismäärust vastu võtma;
- ▶ **Fiches belges**, mis annavad kokkuvõtlikku praktilist ja õigusteavet mitme uurimistoimingu kohta; ning
- ▶ **Juriidiline raamatukogu**, mis sisaldab mitmeid kasulikke dokumente, nt Wordi vormingus Euroopa uurimismääruse kolme lisa ja riiklike Euroopa uurimismääruse käsiraamatuid, kui need on olemas. Need riiklikud Euroopa uurimismääruse käsiraamatud, kui neid on jagatud Euroopa õiguslase koostöö võrgustikuga, laaditakse üles Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebisaidile ning neile on piiratud juurdepääs.

Kasutatud kirjandus

3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades

Eurojusti Euroopa uurimismäärust käsitleva kohtumise tulemusaruanne, Haag, 19.–20. september 2018

Järeldused Euroopa uurimismääruse kohta, 2017 – Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku täiskogu 48. ja 49. koosolek vastavalt Maltal ja Tallinnas Euroopa

õiguslase koostöö võrgustiku 2018. aasta järeldused Euroopa uurimismääruse kohta

Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku dokument pädevate asutuste, aktsepteeritavate keelte, kiireloomuliste küsimuste ja Euroopa uurimismääruse direktiivi kohaldamisala kohta

Eurojusti / Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku märkus „vastavate sätete“ tähenduse kohta ja kohaldatava õiguskorra kohta Euroopa uurimismääruse direktiivi ülevõtmise viibimise korral

Belgia Kuningriigi, Bulgaaria Vabariigi, Eesti Vabariigi, Hispaania Kuningriigi, Austria Vabariigi, Sloveenia Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi algatus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi kohta, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades. Loetelu praegu olemasolevate õigusaktide sätetest, mida see võib mõjutada (nõukogu dok 14445/2011)

Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku ja Eurojusti ühisdokument „Praktikutele abiks rahvusvahelises koostöös kriminaalasjades“

Eurojust, Johan de Wittlaan 9, 2517 JR The Hague, The Netherlands
www.eurojust.europa.eu • info@eurojust.europa.eu • +31 70 412 5000
Twitter & LinkedIn: @Eurojust

Print: *Catalogue number:* QP-02-19-415-ET-C • *ISBN:* 978-92-9490-378-5 • *DOI:* 10.2812/1665
Pdf: *Catalogue number:* QP-02-19-415-ET-N • *ISBN:* 978-92-9490-405-8 • *DOI:* 10.2812/77555